

Ergoterapeuten i psykiatrien

Af Tine Roslev, ergoterapeut på Retspsykiatrisk afdeling R4, Århus Universitetshospital Risskov

Ergoterapi

Ordet ergoterapi stammer fra det græske ord ergon, der betyder arbejde – altså arbejds-terapi. Ergoterapi er behandling, som gennem praktiske, fysiske og intellektuelle aktiviteter hjælper det enkelte menneske til at fungere så godt som muligt i sine omgivelser, såvel i hjemmet og i fritiden som på arbejdet.

Kernen i ergoterapi er aktivitet, og aktivitet bruges både som mål og middel. I den canadiske litteratur om ergoterapi defineres aktivitet som: "Aktiviteter og opgaver, som benævnes, tilrettelægges og tillægges værdi og mening af enkeltpersoner og en kultur. Aktivitet er alt det, mennesker foretager sig for at være beskæftiget, herunder at klare sig selv (egenomsorg), at nyde tilværelsen (fritid) og at bidrage til samfundets sociale og økonomiske struktur (arbejde)."

Ergoterapeuter har derfor i deres daglige arbejde ansvar for opgaver, der drejer sig om at muliggøre aktivitet og deltagelse i hverdagslivet. Det vil sige, at de hjælper mennesker med funktionsnedsættelser til at føre et mere uafhængigt og tilfredsstillende liv. Disse funktionsnedsættelser kan være af psykisk, fysisk eller intellektuel karakter, men har det til fælles, at de kan hæmme udførelsen af aktivitet.

Ergoterapeuten arbejder ud fra et holistisk perspektiv, det vil sige med "hele mennesket" og de sammenhænge mennesket indgår i.

AFDÆKNING AF AKTIVITETSPROBLEMER

For at gøre den ergoterapeutiske behandling målrettet og struktureret indleder ergoterapeuten med at afdække patientens aktivitetsproblemer. Aktivitetsproblemer er de problemer, der hæmmer og/eller forhindrer en person i at udføre hverdagslivets aktiviteter på en meningsfuld og tilfredsstillende måde i forhold til egne ønsker og behov set i relation til omgivelserne.

Denne afdækning foregår som en kombination af interview af patienten og eventuelle omsorgspersoner og observation af patienten i aktivitet.

Ergoterapi

Aktivitet

Hjælpe mennesker med funktionsnedsættelser

Holistisk perspektiv

Interview
Observation

Mål og delmål

Metode Evalueret

Kompensation: Når man giver støtte og guider i udførelsen af en aktivitet. En støtteperson fungerer som "hjælpemiddel" og kompenserer for patientens aktivitetsproblem.

Tests

Variabler: betyder foranderlig eller afvekslende.

PLANLÆGNING

I samråd med patienten opsætter ergoterapeuten mål og delmål for indsatsen. Dernæst vælger de indsatsens form. Alt efter årsagen til funktionsnedsættelsen og graden af funktionsnedsættelsen vælger ergoterapeuten den mest hensigtsmæssige metode til indsatsen. Den kan bestå af træning eller vedligeholdelse af funktioner, undervisning eller *kompensation*. Indsatsen bliver evalueret jævnlige for at sikre, at patienten er tilfreds og motiveret.

Ergoterapeut i psykiatrien

Ergoterapeutens funktion i psykiatrien omfatter undersøgelse, behandling, forebyggende og sundhedsfremmende indsatser, med særligt fokus på rehabilitering og Almindelig Daglig Livsførelse (ADL).

UNDERSØGELSE OG UDREDNING

Da ergoterapeuter arbejder med at muliggøre aktivitet og deltagelse for patienten, bruges der flere kendte, standardiserede tests for at afdække aktivitetsproblemerne. Af de mest brugte inden for psykiatrien kan nævnes:

COPM (Canadian Occupational Performance Measure) er et ergoterapeutisk undersøgelsesredskab, hvor formålet er at udrede den enkelte persons opfattelse af egen aktivitetsudførelse og graden af tilfredshed med selve udførelsen. Ud fra dette udarbejdes mål for behandlingen.

AMPS (Assessment of Motor and Process Skills) er et observationsredskab, som anvendes til at vurdere kvaliteten af personers udførelse af huslige (instrumentelle) og personlige dagligdags aktiviteter (ADL). Kvaliteten af personens aktivitetsudførelse vurderes ved at måle på graden af fysisk anstrengelse, effektivitet, sikkerhed og selvstændighed i forhold til 16 motoriske og 20 procesmæssige færdigheder. De motoriske og procesmæssige ADL-færdigheder er paralleller til de målrettede handlinger som er defineret under Activities og Participation i the International Classification of Functioning, Disability and Health (World Health Organization, WHO, 2001). Det er således de små dele af aktivitetsudførelsen, som resulterer i, at den overordnede opgave bliver udført, når de er udført en efter en.

De motoriske og procesmæssige ADL-færdigheder vurderes i det miljø, hvor personen udfører sine relevante hverdagsaktiviteter efter eget valg:

- Motoriske ADL-færdigheder: er *testvariabler*, der anvendes til at måle niveauet af færdigheden, man observerer, når man:
  - bevæger sig selv eller flytter objekter i opgaven

- Procesmæssige ADL-færdigheder: er ligeledes testvariabler, der anvendes til at måle niveauet af den enkelte færdighed, man observerer, når man:
  - vælger, *interagerer* med og anvender redskaber og materialer
  - udfører individuelle handlinger og delopgaver
  - tilpasser aktivitetsudførelse, når der opstår problemer.

Interagere: påvirke hinanden.

ACIS (Assessment of Communication and Interaction Skills) er et undersøgelsesredskab baseret på observation, som ergoterapeuten kan anvende til at beskrive kommunikations- og interaktionsfærdigheder, som personer udviser i forbindelse med udførelse af aktiviteter sammen med andre. Undersøgelsesredskabet er oprindeligt udviklet i USA, men har været anvendt af danske ergoterapeuter i flere år.

ADL-taxonomi er et dokumentationsredskab til at beskrive personers aktivitetsformåen inden for en række hverdagsaktiviteter. Redskabet er oprindeligt udviklet i Sverige, men har været anvendt af danske ergoterapeuter i flere år.

ESI (Evaluation of Social Interaction) er et ergoterapeutisk redskab, der måler på kvaliteten af den sociale interaktion. Det kan bruges til at svare på følgende spørgsmål:

- Hvordan er kvaliteten af den sociale interaktion?
- Hvordan er kvaliteten sammenlignet med sunde og raske mennesker på samme alder?
- Hvilke interaktionsfærdigheder har indflydelse på den enkeltes aktivitetsudførelse?
- Hvor skal man lægge fokus i forhold til *interventionen* for at forbedre den sociale interaktion?
- Er der sket en ændring i den sociale interaktion siden sidste ESI?

Intervention: her: foranstaltninger i det sociale arbejde, fx forebyggende arbejde, bekæmpelse af kriminalitet, sociale hjælpeprogrammer.

OSA (Occupational Self Assessment) er et redskab til kortlægning af klientens egen vurdering af aktivitetskompetencer, værdier og prioriteringer. OSA er udviklet med teoretisk baggrund i The Model of Human Occupation (MOHO).

Andre redskaber der kan bruges i psykiatrien:

WEIS (Work Environment Impact Scale) er et interview og vurderingsskema udarbejdet til at finde frem til faktorer i omgivelserne, som kan fremme en succesfuld arbejdsoplevelse for borgere med fysiske og psykosociale funktionsnedsættelser. Redskabet kan bruges i samarbejde med borgere, der oplever vanskeligheder med at varetage en jobfunktion, eller hvis arbejdsliv er blevet ændret som følge af eksempelvis sygefravær.

WRI (Worker Role Interview) er et interviewredskab, der er udarbejdet til at vurdere psykosociale og omgivelsesmæssige faktoreres betydning for en borgers mulighed for at vende tilbage til arbejde. WRI består af tre interviewdele:

- En til borgere med nyligt opstået handicaps
- En for borgere med kroniske handicaps

- Et kombineret WRI og OCAIRS interview (The Occupational Circumstances Assessment Interview and Rating Scale).

Du kan læse mere om undersøgelsesredskaberne på ergoterapeutforeningens hjemmeside, www.etf.dk.

BEHANDLING

Efter udredningen og afdækningen af aktivitetsproblemer iværksættes behandlingen ud fra de problemer, ergoterapeuten og patienten har fundet. Behandlingen er individuel og afhænger af graden af funktionsnedsættelse og patientens motivation. Behandlingen kan være individuel eller foregå i grupper, alt efter hvilke problematikker patienten oplever og graden af funktionsnedsættelsen.

Eksempler på behandling er: ADL-træning og Social færdighedstræning.

ADL-træning

ADL (Activities of Daily Living) er: "Træning for at generhverve eller udvikle aktivitetsformåen. Målet er konkret genoptræning af de hverdagsaktiviteter, som klienten har problemer med. *Implicit* heri ligger træning af de bagvedliggende funktioner, som for eksempel koncentration, hukommelse, muskelstyrke og sansebearbejdning. Også indarbejdelse af nye teknikker og rutiner og at lære at anvende kompenserende strategier og redskaber indgår i ADL træning."

Implicit: indbefattet uden udtrykkeligt at være nævnt.

Social færdighedstræning

Social færdighedstræning er ikke en specifik ergoterapeutisk behandlingsmetode, men bruges ofte af ergoterapeuter i psykiatrien. Det er en "systematisk, målrettet og pædagogisk tilrettelagt metode til udvikling, generalisering og fastholdelse af sociale færdigheder". Ofte ses det ved psykiatriske patienter, at de isolerer sig og mister sociale færdigheder, som gennem tilrettelagte aktiviteter kan indlæres eller gendannes. Derudover bruges skabende aktiviteter eller udtryksformer, undervisning og sanseintegration også som behandling i psykiatrien.

En ergoterapeut fortæller om sit arbejde i retspsykiatrien

På Afdelingen for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital, Risskov er vi fem ergoterapeuter fordelt på tre sengeafsnit. Sammen har vi lavet standarder for, hvordan vi gerne vil arbejde for at tilbyde den bedste behandlingspakke til vore patienter. Vi mødes fast en gang om ugen, deltager i netværksmøde med andre ergoterapeuter ansat i retspsykiatrien en gang om året og mødes med ledelsen hvert kvartal. Dette er med

til, at vi hele tiden er opmærksomme på den nyeste forskning og nye tiltag, samt at vi overholder de krav, der stilles til vores arbejde. Om det er den danske kvalitetsmodel, eller det er opdateringer fra Ergoterapeutforeningen, så forsøger vi at følge med.

Mit arbejde som ergoterapeut består, som nævnt tidligere, af undersøgelse, behandling, forebyggende og sundhedsfremmende indsatser, med særligt fokus på rehabilitering og ADL-træning. Inden for retspsykiatrien betyder det en pakke, hvor man udreder og afdækker patientens aktivitetsproblemer ved først at udføre et interview og dernæst ved at observere patienten udføre hverdagsaktiviteter. Næste skridt er så at formulere mål og delmål sammen med patienten for dernæst at iværksætte en behandling. Behandlingen er ikke en monofaglig indsats, men tværfaglig. Fysioterapeuter, pædagoger, sygeplejersker, sosu-assistenten og ergoterapeuter arbejder alle med at træne patienternes funktionsnedsættelser gennem aktivitet.

Udredningen er som regel individuel, mens behandlingen kan være individuel eller foregå i grupper.

UNDERSØGELSE OG UDREDNING

Jeg udreder og afdækker aktivitetsproblemer ved at bruge standardiserede undersøgelsesredskaber, udviklet specifikt til ergoterapeuter, af ergoterapeuter. Der findes mange forskellige undersøgelsesredskaber med forskellige formål.

Vi har i Risskov valgt at bruge COPM interviewet og AMPS testen som standardundersøgelsesredskaber. Derudover har vi for nyligt introduceret ESI for at afdække problematikker inden for kommunikationsområdet.

Vi synes, det giver et godt billede af hele patienten, da man igennem COPM interviewet taler med patienten om hans eller hendes hverdag, både før patienten kom hos os, men også efter indlæggelsen. Desuden kommer vi omkring ønsker og mål for tiden efter indlæggelsen. I COPM interviewet får patienten mulighed for at formulere og prioritere det, han eller hun oplever at have svært ved (aktivitetsproblemer). Dernæst kan patienten vælge imellem en bred vifte af aktivitetstilbud og sætte sig nogle mål for disse aktiviteter. Man kan træne de fleste færdigheder i en hvilken som helst aktivitet. Og grundtanken i ergoterapi er, at man lærer mere gennem en aktivitet, som man er motiveret for, og som man oplever som værende meningsfuld.

BEHANDLING

I Risskov arbejder vi både i grupper og individuelt med en patients aktivitetsproblematikker. Dog er fokus mest på social færdighedstræning og ADL- og funktionstræning.

Alle patienterne på rehabiliteringsafsnittene vasker selv tøj, gør rent på stuerne og

laver mad. Dette sker med støtte fra kontaktpersoner eller ergoterapeuten. Disse aktiviteter gradueres efter patientens aktivitetsformåen.

Derudover er der mange aktiviteter på og uden for afsnittet, som dagligt er en træning i at begå sig blandt andre mennesker. Det er for eksempel fodbold, svømning, træningscenter, indkøbsture osv.

FOREBYGGENDE OG SUNDHEDSFREMMENDE INDSATSER

I Risskov arbejder ergoterapeuterne tæt sammen med fysioterapeuter om de forebyggende og sundhedsfremmende indsatser. Der udføres screening og sundhedssamtaler med fokus på motion, kost og rygning. Også her er der mulighed for at patienten sætter ønsker og mål for ændringer i sin livsstil.

LITTERATUR

Basisbog i ergoterapi – aktivitet og deltagelse i hverdagslivet. Tove Borg, Ulla Runge, Jytte Tjørnov. København: Munksgaard Danmark, 2003.

Enabling occupation: An Occupational Therapy perspective. Elisabeth Townsend (red.). Ottawa: Canadian Association of Occupational Therapists, 1997.

Dansk udgave: *Fremme af menneskelig aktivitet – ergoterapi i et canadisk perspektiv.* København: FADL's Forlag, 2002.

Psykiatrisk ergoterapi, teori-metode-praksis. Jennifer Creek (red.). København: FADL's Forlag, 2005.

LINKS

E-doc: www.e-dok.rm.dk/e-dok/e_702637.NSF/0/0D3253DEC0F24B46C1257616002AF5CD

www.etf.dk/uploads/tx_subjectdb/Ergoterapeuten_07_2009_side26-29.pdf

Ergoterapeutforeningens Specialistordning. Beskrivelse af ergoterapispeciallet psykiatri. Sejersen, Louise; Wognsen, Merete; Hansen, Vibeke, Møller, Tanja Thor; Jensen, Vibeke L.; Mortensen, Tina Dahl; Petersen, Rikke S.; Gamborg, Gunner. 2005.

http://www.etf.dk/fileadmin/bruger_upload/dokumenter/FAG_FORSKNING/SPECIALIST/Psykiatri.pdf

Funktionsbeskrivelse for ergoterapeuter ansat i afdeling R, Aarhus Universitetshospital, Risskov: www.ergoterapi.dk/hvad_er_ergoterapi1111.html

Redigeret uddrag fra: *På Sporet af Psykiatrien, Håndbog, del 4 om de tværfaglige samarbejdspartnere.* Christian Ranegaard Jespersen og Hans Bo Rahbæk Banke, 2013.